

Lagrådsremiss

Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd

---

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 22 april 2021

Ardalan Shekarabi

Kjell Rempler
(Socialdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår ändringar i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och i socialförsäkringsbalken. Ändringarna ska ge Försäkringskassan och kommunerna lagstöd för att neka en assistansberättigad utbetalning av ersättning för personlig assistans som utförts inom en yrkesmässig verksamhet utan tillstånd enligt 23 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

I anslutning till detta föreslås ändringar som medför skyldighet för Försäkringskassan och kommunerna att informera Inspektionen för vård och omsorg när en enskild kan antas bedriva verksamhet för personlig assistans utan tillstånd.

Möjligheterna för Inspektionen för vård och omsorg att begära in information i tillsynsärenden föreslås förtydligas.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 november 2021.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	5
2.2	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken.....	8
3	Ärendet och dess beredning	10
4	Utbetalning endast vid tillstånd.....	10
4.1	Gällande rätt	11
4.1.1	Grundläggande reglering av personlig assistans	11
4.1.2	Kommunen har basansvar för personlig assistans	12
4.1.3	Utbetalning av ersättning för personlig assistans	12
4.1.4	Assistansanordnare måste ha tillstånd	12
4.1.5	IVO prövar tillstånd och utövar tillsyn över verksamheterna.....	13
4.1.6	Vid bristande tillstånd nekas bara utbetalning som går direkt till anordnaren.....	13
4.2	Utbetalning ska inte ske om tillstånd saknas	14
4.3	Försummad anmälningsplikt ska inte leda till nekad utbetalning.....	21
4.4	Hur Försäkringskassan och kommunerna ska få information om IVO:s beslut bör regleras i förordning.....	22
4.5	IVO ska ha rätt att begära information från tillståndshavare.....	23
4.6	Försäkringskassan och kommuner ska anmäla verksamheter utan tillstånd.....	24
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	25
6	Konsekvenser	26
6.1	Konsekvenser för den assistansberättigade	26
6.2	Konsekvenser för kommunerna.....	26
6.3	Konsekvenser för staten	28
6.3.1	Konsekvenser för statens finanser	28
6.3.2	Konsekvenser för Försäkringskassan	28
6.3.3	Konsekvenser för IVO.....	29
6.3.4	Konsekvenser för domstolar	29
6.4	Konsekvenser för företagen.....	30
6.5	Konsekvenser för jämställdheten	30
6.6	Konsekvenser för barn.....	30
6.7	Konsekvenser för personliga assistenter.....	30
7	Författningskommentar	30
7.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	30

7.2	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken	33
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd	35
Bilaga 2	Promemorians lagförslag	36
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	42

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
2. lag om ändring i socialförsäkringsbalken.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs att 9 d, 15 och 26 c §§ lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 d §¹

Som kostnad för personlig assistans enligt 9 § 2 anses inte ersättning för assistans som utförs av någon

1. som inte har fyllt 18 år,
2. som är bosatt utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,
3. som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent, eller
4. på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete, 5–10 b §§ arbetstidslagen (1982:673) eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen.

Kostnad för personlig assistans som har utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd enligt 23 § ger inte rätt till ekonomiskt stöd enligt 9 § 2.

Även om assistansen har utförts utan tillstånd lämnas ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 om

1. verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden och assistansen har utförts senast den dag då den assistansberättigade underrättades om att tillståndet har upphört att gälla, eller

2. det finns särskilda skäl.

Tredje stycket 1 gäller inte om den assistansberättigade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd.

¹ Senaste lydelse 2012:930.

15 §²

Till kommunens uppgifter hör att

1. fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är,

2. verka för att personer som anges i 1 § får sina behov tillgodosedda,

3. informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag,

4. medverka till att personer som anges i 1 § får tillgång till arbete eller studier,

5. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som anges i 1 §,

6. anmäla till överförmyndaren dels när en person som omfattas av 1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett förmynderskap, förvaltarskap eller godmanskap bör kunna upphöra,

7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder,

8. anmäla till Försäkringskassan när någon som har ansökt om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till sådan assistans enligt 9 § 2 kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken,

9. underrätta Försäkringskassan när någon som får assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken beviljas boende med särskild service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som kan påverka behovet av personlig assistans,

10. anmäla till Försäkringskassan om det finns anledning att anta att assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken används för annat än köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter, och

11. anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva verksamhet *med personlig assistans* kan ifrågasättas.

11. anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att *en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd enligt 23 § eller att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva sådan verksamhet* kan ifrågasättas.

26 c §³

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag är skyldig att på Inspektionen för vård och omsorgs *begäran lämna över handlingar och annat material som rör verksamheten och lämna de upplysningar om*

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag är skyldig att på *begäran av* Inspektionen för vård och omsorg lämna

– *handlingar och annat material som rör verksamheten,*

² Senaste lydelse 2012:961.

³ Senaste lydelse 2012:940.

*verksamheten som inspektionen
behöver för sin tillsyn.*

*– de upplysningar om verksam-
heten som inspektionen behöver
för sin tillsyn, och*

*– de upplysningar som inspek-
tionen behöver för att lämna
underrättelse om beslut i ett
tillsynsärende.*

Inspektionen för vård och omsorg får förelägga den som bedriver verksamheten att lämna vad som begärs enligt första stycket. Ett beslut om föreläggande får förenas med vite.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2021.
  2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken
dels att 110 kap. 42 a § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 51 kap. 16 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

51 kap.

16 b §

Assistansersättning enligt 14 § betalas inte ut för assistans som har utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Även om assistansen har utförts utan tillstånd betalas assistansersättning ut om

1. verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden och assistansen har utförts senast den dag då den försäkrade underrättades om att tillståndet har upphört att gälla, eller

2. det finns särskilda skäl.

Andra stycket 1 gäller inte om den försäkrade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd.

110 kap.

42 a §¹

Försäkringskassan ska anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Försäkringskassan ska anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. *Detsamma gäller om det finns anledning att anta att en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan sådant tillstånd.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2021.
  2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 2012:962.

3 Ärendet och dess beredning

Försäkringskassan har i en skrivelse till regeringen (S2019/04662) föreslagit en ändring i socialförsäkringsbalken (SFB) för att ge myndigheten lagstöd för att neka utbetalning av assistansersättning till en assistansberättigad för assistans som har utförts i en verksamhet som saknar tillstånd att bedriva sådan verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Försäkringskassan har i samma skrivelse framfört att assistansersättning inte heller bör betalas ut till en kommun som bedriver verksamhet med personlig assistans utan att ha anmält det till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) eller till en assistansberättigad som anställer sina egna assistenter utan att ha anmält det till IVO. Försäkringskassan har vidare föreslagit att myndigheten bör få möjlighet att anmäla till IVO om assistans utförs av någon som saknar tillstånd och att detsamma bör gälla för situationer där en kommun som bedriver verksamhet med personlig assistans eller en assistansberättigad som anställer sina egna assistenter inte anmält detta till IVO.

Inom Socialdepartementet har det därefter utarbetats en promemoria, Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd (S2020/09872). I promemorian lämnas förslag till ändringar i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och i socialförsäkringsbalken, mot bakgrund av vad Försäkringskassan har efterfrågat i sin skrivelse. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (S2020/09872).

4 Utbetalning endast vid tillstånd

En enskild person som yrkesmässigt bedriver verksamhet med personlig assistans måste enligt 23 § LSS ha tillstånd från IVO. Kravet på tillstånd gäller oavsett om insatsen personlig assistans har beviljas av kommunen eller av Försäkringskassan genom statlig assistansersättning (51 kap. 2 § andra stycket SFB). En kommun eller region som bedriver verksamhet med personlig assistans ska anmäla det IVO enligt 23 § LSS. Samma sak gäller för en assistansberättigad som själv har anställt en personlig assistent.

Försäkringskassan kan med stöd av 51 kap. 19 § SFB neka att betala ut assistansersättning direkt till en anordnare som bedriver verksamhet utan tillstånd enligt 23 § LSS. Däremot är det enligt gällande lagstiftning inte möjligt att avslå en begäran om utbetalning av assistansersättning till den assistansberättigade på den grunden att den anordnare som anlitas inte har tillstånd att bedriva personlig assistans (se rättsfallet HFD 2019 not. 4). Anordnare som saknar tillstånd att utföra personlig assistans kan därmed få assistansersättning, så länge ersättningen förmedlas av den försäkrade.

Regeringens förslag innebär att assistansersättning respektive ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans inte ska

lämnas om den enskilde har anlitat en anordnare som saknar tillstånd. Några motsvarande bestämmelser i de fall där en kommun eller region inte anmält verksamheten till IVO föreslås däremot inte. Inte heller föreslås någon bestämmelse om nekad utbetalning när en assistansberättigad som anställer sina egna assistenter inte anmält detta till IVO. Regeringen föreslår vidare att Försäkringskassan och kommunerna ska anmäla till IVO om det finns anledning att anta att en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd enligt 23 § LSS. Motsvarande skyldighet föreslås inte i de fall anmälan inte gjorts. Regeringen föreslår även att den som bedriver tillståndspliktig verksamhet som står under IVO:s tillsyn enligt LSS ska vara skyldig att lämna sådana uppgifter som inspektionen behöver för att lämna underrättelse om beslut i ett ärende.

4.1 Gällande rätt

4.1.1 Grundläggande reglering av personlig assistans

Assistansreformen, som trädde i kraft den 1 januari 1994, har medfört stora möjligheter till självbestämmande och inflytande över den egna livssituationen för personer med omfattande funktionsnedsättningar.

Med personlig assistans avses enligt 9 a § första stycket LSS ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med grundläggande behov, dvs. andning, personlig hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till sådan insats för andra personliga behov som inte tillgodoses på annat sätt.

Ett syfte med införandet av personlig assistans var att ge den enskilde möjlighet att själv avgöra i vilka situationer och vid vilka tillfällen som hjälp ska ges av en personlig assistent (prop. 1992/93:159 s. 64). Stödformen är knuten till personen och inte till någon viss verksamhet (prop. 1992/93:159 s. 62).

Kommunerna och staten har ett delat ansvar för kostnaden för personlig assistans. Det kommunala stödet lämnas som en insats enligt LSS och kan bestå av antingen biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans. Det statliga stödet lämnas i form av ett bidrag, assistansersättning.

Assistansersättning beviljas den person som behöver personlig assistans i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för sådana grundläggande behov som avses i 9 a § LSS (51 kap. 3 § SFB). När assistansersättning beviljas har staten ett helhetsansvar för den personliga assistansen, utom för de första 20 assistanstimmarna per vecka som alltid bekostas av kommunen (51 kap. 22 § SFB).

Om personen har behov av personlig assistans men de s.k. grundläggande behoven understiger 20 timmar i veckan i genomsnitt ansvarar kommunen ensam för insatsen. För den som beviljas personlig assistans av kommunen har kommunen ansvar för att bevilja tid för personlig assistans även för s.k. andra personliga behov.

4.1.2 Kommunen har basansvar för personlig assistans

Kommunen har ett basansvar för insatsen personlig assistans. Kommunen måste därmed alltid vara beredd att ombesörja att personlig assistans kan tillhandahållas eller, om den enskilde vill ordna insatsen på annat sätt än genom kommunen, ge ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans. Kommunen är därutöver skyldig att på den enskildes begäran anordna assistans, även när personen erhållit assistansersättning genom Försäkringskassan (prop. 1992/93:159 s. 72 och 73). Kommunen har då rätt att ta ut en avgift för personlig assistans (18 § LSS). Till kommunens uppgifter hör även att anmäla till Försäkringskassan när någon som med stöd av 9 § 2 LSS har ansökt om biträde av personlig assistent, eller ekonomiskt stöd till sådan assistans, kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. SFB (15 § 8 LSS).

4.1.3 Utbetalning av ersättning för personlig assistans

Assistansersättning betalas ut månadsvis med ett visst belopp för det antal beviljade assistanstimmar som assistans har lämnats (51 kap. 14 § SFB) eller för ett beräknat antal timmar (51 kap. 15 § SFB). Huvudregeln är att såväl ekonomiskt stöd till assistans som assistansersättning betalas ut direkt till den assistansberättigade. Ersättningen får betalas ut till någon annan person om den assistansberättigade är ur stånd att själv ta hand om ersättningen (11 § LSS, 51 kap. 18 § SFB). Försäkringskassan får på begäran av den assistansberättigade även betala ut ersättningen till en kommun eller till någon annan som har tillstånd enligt 23 § LSS att bedriva verksamhet med personlig assistans (51 kap. 19 § SFB).

4.1.4 Assistansanordnare måste ha tillstånd

Personlig assistans kan organiseras på olika sätt, i offentlig eller privat regi. En kommun eller region som bedriver verksamhet med personlig assistans ska enligt 23 § LSS anmäla detta till IVO innan verksamheten påbörjas. Samma anmälningsskyldighet gäller för en assistansberättigad som själv anställer sina personliga assistenter. En enskild person som yrkesmässigt bedriver verksamhet med personlig assistans måste enligt 23 § LSS ha tillstånd från IVO. Enligt 28 § LSS är det straffbelagt för enskilda att uppsåtligt eller av oaktsamhet bedriva yrkesmässig verksamhet med personlig assistans utan tillstånd.

Kravet på tillstånd för att bedriva verksamhet med personlig assistans infördes för att värna den assistansberättigades trygghet vid insatsen (prop. 2009/10:176 s. 25). Förslaget lades fram av Assistanskommittén i betänkandet På den assistansberättigades uppdrag. God kvalitet i personlig assistans – ändamålsenlig användning av assistansersättning (SOU 2005:100). I betänkandet redovisas bland annat uppgifter om att ett centralt skäl för att det i många fall inte utövades någon tillsyn av enskilda assistansanordnare var frånvaron av tillståndsplikt för dessa. I likhet med utredningen ansåg regeringen att det skydd som tillståndsplikten kunde ge den enskilde vägde upp för att valfriheten av vilken anordnare som skulle utföra assistansen begränsades (prop. 2009/10:176 s. 25).

4.1.5 VO prövar tillstånd och utövar tillsyn över verksamheterna

Tillstånd för att bedriva personlig assistans i form av ett företag utfärdas av IVO, som också utövar tillsyn över hur verksamheten bedrivs. IVO prövar årligen 80–100 tillståndsansökningar gällande personlig assistans. I september 2020 fanns det cirka 980 privata assistansanordnare med tillstånd (IVO:s rapport Förslag till åtgärder gällande oseriösa assistansanordnare, s. 11). Vid en nyansökan om tillstånd genomför IVO en lämplighetsprövning av företaget och dess företrädare och bedömer verksamhetens planerade innehåll. Alla tillståndspliktiga verksamheter enligt LSS som redan har tillstånd ska fortlöpande uppfylla kraven på insikt, lämplighet i övrigt och ekonomiska förutsättningar enligt 23 § andra stycket och 23 a § LSS. Tillstånden är inte geografiskt begränsade.

IVO återkallade under 2019 tillståndet för fyra verksamheter som bedrev personlig assistans (IVO:s rapport Vad har IVO sett 2019? s. 58). Under 2018 återkallades 13 tillstånd (IVO:s rapport Vad har IVO sett 2018? s. 41) och 2017 16 tillstånd (IVO:s rapport Vad har IVO sett 2017? s. 32). Storleken på de anordnare vars tillstånd återkallats har varierat. Det finns inga uppgifter på exakt antal enskilda som berörs av att deras anordnare får sitt tillstånd återkallat och det finns heller inga uppgifter på hur många av dessa som fortsätter att anlita anordnaren även efter att tillståndet återkallats.

De vanligaste orsakerna till att tillstånd för anordnare av personlig assistans återkallas är ekonomisk misskötsamhet eller att bolaget försatts i konkurs. Under perioden 2017 till 2019 skedde det vid två tillfällen att ett tillstånd återkallades på grund av missförhållanden som innebar fara för liv, hälsa eller säkerhet. I något fall har det även funnits kopplingar till brottslighet.

I de fall ett tillstånd återkallas informerar IVO Försäkringskassan om detta. Försäkringskassan stoppar därefter utbetalningar direkt till den anordnare vars beslut blivit återkallat. Försäkringskassan informerar även de försäkrade som berörs av beslutet. Det finns ingen motsvarande process för att informera enskilda med personlig assistans enligt LSS, dvs. assistans beslutad av kommunen.

4.1.6 Vid bristande tillstånd nekas bara utbetalning som går direkt till anordnaren

Det var efter förslag från utredningen om assistansersättningens kostnader i betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6) som kravet på tillstånd för att assistansersättning på begäran av den försäkrade ska kunna betalas ut till någon annan infördes i 51 kap. 19 § SFB (prop. 2012/13:1 utgiftsområde 9 s. 219). Saknar anordnaren som den assistansberättigade anlitat tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans kan alltså Försäkringskassan vägra att betala ut ersättning till anordnaren.

När ändringen av 51 kap. 19 § SFB trädde i kraft den 1 juli 2013 upphörde Försäkringskassan att betala ut assistansersättning om anordnaren som utfört den assistans som skulle ersättas saknade tillstånd. Detta gällde

om utbetalningen skulle ske direkt till anordnaren men också om den försäkrade själv önskat vara betalningsmottagare och i sin tur betala den anlitade anordnaren.

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har i rättsfallet HFD 2019 not. 4 konstaterat att lagregleringen inte medger att Försäkringskassan avslår en begäran om utbetalning av assistansersättning till en försäkrad på den grunden att den anordnare som anlitas inte har tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans. Detta på grund av att ett sådant villkor saknas i socialförsäkringsbalken.

Anordnare kan därför få ersättning för utförd personlig assistans, trots att de inte har tillstånd att utföra den, så länge de erhåller ersättningen från den assistansberättigade istället för att få den utbetald direkt från Försäkringskassan.

4.2 Utbetalning ska inte ske om tillstånd saknas

Regeringens förslag: Ersättning ska som huvudregel inte lämnas för personlig assistans som har utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Detta ska gälla både kommunalt ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans och statlig assistansersättning.

Om verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden ska ersättning lämnas för assistans som har utförts senast den dag då den assistansberättigade underrättades om att tillståndet har upphört att gälla. Undantaget ska inte gälla om den assistansberättigade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd.

Om det finns särskilda skäl ska ersättning för assistans få betalas ut även i andra fall där verksamheten saknar tillstånd.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Promemorians förslag skiljer sig något språkligt från regeringens förslag. Undantaget som medger att assistans som har utförts i en verksamhet som har förlorat sitt tillstånd under avtalstiden ersätts tills den assistansberättigade har underrättats om att tillståndet inte gäller, är i promemorians förslag inte begränsat så att ersättning kan nekats direkt om den assistansberättigade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd. Av promemorians förslag framgår inte uttryckligen att ersättning lämnas för assistans som utförs den dag då underrättelsen sker.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrar sig, bland annat *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Kammarrätten i Göteborg*, *Malmö kommun*, *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* och *Socialstyrelsen*, tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget att ersättning som huvudregel inte ska betalas ut för personlig assistans som har utförts i en enskild verksamhet som har bedrivits utan tillstånd.

Malmö kommun skriver att utgångspunkten om att den enskilde med assistansbehov inte ska komma i kläm är viktig och bra. SKR anser att de föreslagna undantagen från huvudregeln är väl avvägda.

Försäkringskassan anser att ersättning inte ska lämnas för assistans som utförts när verksamheten är tillfälligt förbjuden enligt 26 h § LSS.

Försäkringskassan avstyrker förslaget om att ersättning ska kunna betalas ut fram till dess att den assistansberättigade underrättats om att tillståndet återkallats.

Socialstyrelsen m.fl. instämmer i promemorians förslag att ersättning för assistans ska få betalas ut även i de fall där verksamheten saknar tillstånd om det finns särskilda skäl. *Humana assistans* och *Vårdföretagarna* noterar att detta är viktigt även för assistenterna. *Intresseorganisationen för assistansberättigade (IfA)* och *Stiftarna av Independent Living i Sverige (STIL)* anser inte att det bör uppställas krav om särskilda skäl för att utbetala ersättningen. Försäkringskassan anser att den assistans som kan ersättas om det föreligger särskilda skäl inte bör omfatta straffbelagd assistans.

Skälen för regeringens förslag: Kravet på tillstånd för att bedriva verksamhet med personlig assistans infördes i 23 § LSS för att värna den assistansberättigades trygghet vid insatsen personlig assistans. Tillståndskravet innebär att tjänsten personlig assistans endast får lämnas under förutsättning att anordnaren har tillstånd att bedriva verksamheten. Genom att motverka att olämpliga aktörer anordnar assistans ska tillståndskravet bidra till att förhindra att assistans utförs bristfälligt eller inte alls. Av 51 kap. 2 § andra stycket SFB följer att tillståndskravet även omfattar enskilda yrkesmässiga verksamheter som tillhandahåller personlig assistans som berättigar till statlig assistansersättning.

Med stöd av 51 kap. 19 § SFB kan utbetalning direkt till en anordnare som saknar tillstånd nekas. Däremot saknas lagstöd för att neka en assistansberättigad assistansersättning eller ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 LSS på den grunden att denne anlitar en anordnare utan tillstånd.

Promemorian har föreslagit att assistansersättning respektive ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans inte ska betalas ut för assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd enligt 23 § LSS. Ingen remissinstans invänder mot förslaget.

Regeringen konstaterar att tillståndskravet är uppställt för att säkra kvaliteten på den personliga assistansen och att det inte bör vara möjligt att kringgå kraven på tillstånd i 23 § LSS genom att den assistansberättigade själv ersätter anordnaren för dennes kostnader för lämnad assistans. Regeringen anser vidare att en statlig förmån, eller en kommunal ersättning, inte bör kunna användas för att ersätta en anordnare som bedriver verksamhet utan erforderligt tillstånd, något som dessutom är straffbelagt enligt 28 § LSS. Regeringen konstaterar vidare att förslaget innebär en begränsning i den assistansberättigades möjlighet att själv välja anordnare, men att det förstärkta skydd för den assistansberättigade som förslaget innebär bedöms, i likhet med införandet av krav på tillstånd (prop. 2009/10:76 s. 25), uppväga denna begränsning. Försäkringskassan och kommunerna bör därför ges möjlighet att neka utbetalning i de fall där tillstånd saknas.

Försäkringskassan anser att ersättning inte heller ska lämnas för assistans som har utförts när verksamheten är tillfälligt förbjuden enligt 26 h § LSS. Regeringen konstaterar att promemorian, med utgångspunkt i Försäkringskassans skrivelse, har tagit sikte på fall som motsvarar de som omfattas av 51 kap. 19 § SFB, dvs. där assistansanordnaren saknar

tillstånd. Regeringen anser inte att bestämmelserna i denna lagrådsremiss bör utvidgas till att omfatta även assistans som utförts i strid med 26 h § LSS.

Försäkringskassan framför vidare att 51 kap. 16 b § SFB bör formuleras så att bestämmelsen gäller verksamhet som *saknar tillstånd* i stället för verksamhet *utan tillstånd* för att tydliggöra att det inte omfattar även offentlig verksamhet, som inte kräver tillstånd.

Regeringen instämmer i Försäkringskassans synpunkt att lagtexten bör omformuleras för att tydliggöra att den inte omfattar även offentlig verksamhet. Regeringen föreslår därför att ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans respektive assistansersättning inte ska betalas ut för assistans som har utförts i en *yркesmässig enskild* verksamhet utan tillstånd enligt 23 § LSS.

Den assistansberättigade måste underrättas om ändrade förhållanden

När Försäkringskassan eller en kommun får information om att en anordnares tillstånd att bedriva verksamhet har upphört att gälla bör Försäkringskassan eller kommunen underrätta den assistansberättigade om de ändrade förhållandena innan ett beslut om att neka utbetalning fattas. Promemorian har anfört att denna situation omfattas av kommunikationsskyldigheten i 25 § förvaltningslagen (2017:900) och att det inte behövs någon närmare reglering av hur underrättelse ska göras. Av 25 § förvaltningslagen följer att en myndighet, om det inte är uppenbart obehövt, som huvudregel ska underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet, innan den fattar ett beslut i ett ärende. Myndigheten får avstå från kommunikation bl.a. om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver att beslutet meddelas omedelbart.

Gotlands kommun instämmer i att det inte finns skäl att ytterligare reglera hur underrättelsen ska lämnas utöver den kommunikationsskyldighet som föreskrivs i 25 § förvaltningslagen. Försäkringskassan å andra sidan framför i sitt remissvar att skyldigheten att underrätta den assistansberättigade enligt myndighetens mening följer av dess service-skyldighet och inte av kommunikationsskyldigheten enligt förvaltningslagen. Regeringen konstaterar att myndigheterna ska uppfylla sin skyldighet att kommunicera enligt förvaltningslagen. Bedömningen av vilket krav på kommunikation som får anses följa av 25 § förvaltningslagen måste dock göras i rättstillämpningen.

Bestämmelserna i 9 d § LSS och 51 kap. 16 b § SFB innehåller ingen uttrycklig skyldighet att underrätta en assistansberättigad, som anlitat en verksamhet med tillstånd att utföra personlig assistans enligt 23 § LSS, om att verksamhetens tillstånd har upphört att gälla. För att Försäkringskassan eller en kommun ska ha rätt att neka ersättning för assistans som har utförts i en verksamhet som haft tillstånd under avtalstiden, måste den assistansberättigade först underrättas om att tillståndet inte längre gäller.

Ersättning ska kunna lämnas för assistans som utförts innan den assistansberättigade har underrättats om att tillståndet återkallats

Genom att anlita en enskild anordnare för att utföra personlig assistans träffar den assistansberättigade ett avtal med anordnaren om köp av en

tjänst. Det finns inga föreskrifter som direkt reglerar hur ett sådant avtal ska utformas eller vad det ska innehålla. I samband med att avtalet träffas bör dock den assistansberättigade kontrollera att anordnaren har det tillstånd som krävs enligt 23 § LSS. Om anordnaren senare förlorar sitt tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans går det inte att utesluta att den assistansberättigade ändå krävs på ersättning för kostnader för assistans som anordnaren lämnat, trots att tillståndet återkallats. Om utgången i en sådan tvist helt eller delvis skulle utfalla till den assistansberättigades nackdel kan kostnaden bli mycket betungande för den assistansberättigade, även om assistans endast en kortare tid utförts i strid med beslutet att återkalla tillståndet.

IVO:s beslut att återkalla ett tillstånd börjar gälla omedelbart. Den assistansberättigade kan vara helt ovetande om att IVO utreder anordnarens tillstånd eller har beslutat att återkalla detta. Promemorian har därför föreslagit, som tidigare nämnts, att assistans som har utförts i en verksamhet som haft tillstånd under avtalstiden ska ersättas fram till att den assistansberättigade har underrättats om att verksamhetens tillstånd upphört att gälla.

Regeringen instämmer i att ersättning bör kunna lämnas även för assistans som har utförts efter att anordnaren förlorat sitt tillstånd, men innan den assistansberättigade har underrättats om detta. För att ersättning ska kunna lämnas bör det krävas att anordnaren under avtalstiden har haft tillstånd att bedriva den överenskomna verksamheten. Tillståndet att bedriva verksamhet med personlig assistans måste givetvis vara korrekt och exempelvis avse den assistansberättigades personkrets.

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller har ingenting att invända mot det. Försäkringskassan avstyrker dock förslaget om att ersättning ska kunna betalas ut fram till dess att den assistansberättigade underrättats om att tillståndet återkallats. Försäkringskassan framhåller bl.a. att det kan bli svårt att avgöra när underrättelse faktiskt har skett vilket riskerar att medföra felaktiga utbetalningar och fler domstolsprocesser. Även *Kammarrätten i Göteborg* framför att det i tillämpningen kan uppstå svårigheter att avgöra när en assistansberättigad har underrättats om att ett tillstånd återkallats, och om underrättelsen har gjorts på ett korrekt sätt. Kammarrätten anser dock att dessa frågor kan överlämnas till rättstillämpningen. Regeringen instämmer i kammarrättens synpunkt att bedömningen av hur en underrättelse ska genomföras för att vara godtagbar bör lämnas till rättstillämpningen.

Försäkringskassan framför även att förslaget kan få till följd att det blir lagligt att köpa assistans under tid då utförandet av assistansen kan vara straffbelagt. För att undvika detta föreslår Försäkringskassan att IVO exempelvis kan ges rätt att förordna att verksamheten helt eller delvis får bedrivas under ytterligare en tid när ett tillstånd återkallas. Regeringen konstaterar att en assistansberättigad som fortsätter anlita en verksamhet, ovetande om att dess tillstånd har återkallats, inte begär en straffbar handling. Förslaget innebär, som Försäkringskassan påpekar, att det i vissa fall blir lagligt att köpa assistans under den tid då utförandet av assistansen kan vara straffbelagt. Regeringen anser dock att detta är motiverat i syfte att undvika risken för stora negativa konsekvenser för den assistansberättigade. Fram till dess att assistansanordnaren fått kännedom om

IVO:s beslut kommer det därutöver i flertalet fall vara tveksamt om utförandet av assistansen är att bedöma som straffbart, då straffbarheten förutsätter att assistansen utförts utan tillstånd med uppsåt eller av oaktsamhet. Regeringen konstaterar vidare att frågan om att möjliggöra för IVO att förordna om att en verksamhet får bedrivas under ytterligare en tid efter att dess tillstånd återkallats kräver en fördjupad analys som inte är möjlig att göra i detta lagstiftningsärende.

Försäkringskassan framhåller vidare att det finns en risk att de assistansberättigade behöver underrättas flera gånger under en domstolsprocess, beroende på utgången i respektive instans. Regeringen konstaterar att kravet på underrättelse syftar till att skydda assistansberättigade, som anlitat en verksamhet med tillstånd och därmed saknar skäl att befara att verksamheten saknar tillstånd. Om verksamheten efter att ha förlorat sitt tillstånd först återfår detta, exempelvis genom ett interimistiskt beslut, för att sedan förlora det på nytt bör inte assistans som har utförts efter att tillståndet har upphört att gälla den andra gången berättiga till ersättning. Det bör med andra ord bara krävas en underrättelse per tillståndsprocess. För att undvika sådana konsekvenser i rättstillämpningen som Försäkringskassan pekar på bör det av lagtexten uttryckligen framgå att undantaget inte ska omfatta fall då den assistansberättigade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd.

Kammarrätten i Stockholm anser att inledningen till det andra stycket i 51 kap. 16 b § SFB för enhetlighetens skull bör utformas på motsvarande sätt som inledningen till det tredje stycket i bestämmelsen 9 d § LSS. Regeringen instämmer i kammarrättens synpunkt.

Vid särskilda skäl bör ersättning kunna betalas ut även när tillstånd saknas

Rätten till personlig assistans påverkas inte av om den anordnare som den assistansberättigade har anlitat mister sitt tillstånd. Den assistansberättigades behov ska tillgodoses utan avbrott, även om anordnarens tillstånd dras in. Om den assistansberättigades anordnare mister sitt tillstånd har den assistansberättigade möjlighet att vända sig till en privat anordnare med tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans, till kommunen i dess egenskap av anordnare eller att själv anställa assistenter. Kommunen har alltid ett basansvar för insatsen personlig assistans och är skyldig att på den assistansberättigades begäran anordna assistansen (prop. 1992/93:159 s. 72 och 73).

Att anordnarens tillstånd dras in kan vara en både plötslig och oväntad händelse för den assistansberättigade, om inte anordnaren har informerat honom eller henne om att IVO utreder tillståndet. Majoriteten av de tillstånd som IVO återkallat 2017–2019 har återkallats på grund av ekonomisk misskötsamhet, något som inte nödvändigtvis påverkar kvaliteten på den personliga assistansen och heller inte behöver innebära att den assistansberättigade uppmärksammat de missförhållanden som leder till att tillståndet dras in.

Promemorian har föreslagit att ersättning för assistans ska betalas ut trots att assistansen har utförts utan tillstånd om det finns särskilda skäl. Undantag med stöd av bestämmelsen ska bara göras om det krävs för att

tillgodose den assistansberättigades behov. Utbetalning under sådana förhållanden bör enligt promemorian inte bli aktuell annat än under en kortare övergångsperiod som inte bör uppgå till mer än ett fåtal veckor.

De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inga synpunkter på det. Regeringen instämmer i vad promemorian har anfört om att det kan finnas omständigheter som medför att den assistansberättigade riskerar att försättas i en utsatt situation om den personliga assistans som anordnaren tillhandahåller omedelbart skulle upphöra. Den assistansberättigade kan exempelvis ha speciella behov som bara kan tillgodoses av assistenter med viss kompetens eller erfarenhet. Regeringen instämmer därför i promemorians förslag om att det bör vara möjligt att under en begränsad tid betala ut assistansersättning trots att den assistansberättigade anlitat en anordnare som saknar tillstånd, om en sådan tidsfrist gör det möjligt att undvika allvarliga negativa följder för den assistansberättigade.

Vissa remissinstanser, däribland *Hultsfreds kommun*, anser att det bör förtydligas vad som avses med särskilda skäl. Regeringen anser dock inte att det bör exemplifieras närmare vad som ska kunna utgöra särskilda skäl, eftersom det då finns en risk att tillämpningen begränsas till de angivna exemplen. Bedömningen av vad som ska kunna utgöra särskilda skäl bör därför lämnas till rättstillämpningen.

Bland annat IfA framför att den enskilde bör ges skäligt rådrum att byta anordnare när tillstånd enligt 23 § LSS saknas utan att det krävs särskilda skäl. Försäkringskassan framför å andra sidan att det är rimligt att kräva att den assistansberättigade alltid kontrollerar att den anordnare som han eller hon sluter avtal med har rätt tillstånd och föreslår därför att särskilda skäl endast ska anses finnas om verksamheten haft tillstånd enligt 23 § LSS under avtalstiden. Försäkringskassan anser vidare att den assistans som kan ersättas om det finns särskilda skäl inte bör omfatta straffbelagd assistans och att det därför finns skäl att se över 28 § LSS.

Regeringen anser, i likhet med Försäkringskassan, att det är viktigt att upprätthålla tillståndskravet för verksamheter som bedriver personlig assistans, men anser att det inte får medföra allvarliga negativa konsekvenser för de assistansberättigade som tillståndskravet syftar till att skydda. Regeringen instämmer därför i promemorians förslag att undantaget vid särskilda skäl ska gälla oavsett om verksamheten haft tillstånd under avtalstiden. Att, som IfA föreslår, medge ett generellt rådrum för assistansberättigade att byta assistansanordnare, oavsett om det finns särskilda skäl eller inte, skulle dock enligt regeringens mening medföra att undantaget blev alltför omfattande. Vad gäller den översyn över 28 § LSS som Försäkringskassan föreslår konstaterar regeringen att frågan kräver en fördjupad analys som inte är möjlig att göra i detta lagstiftningsärende. Mot bakgrund av det anförda lämnas inte något sådant förslag.

Hultsfreds kommun och *Kungsbacka kommun* efterlyser ett förtydligande av vad som avses med en kortare övergångsperiod och *Stockholms kommun* bedömer att det kan vara nödvändigt med en övergångsperiod som är längre än ett fåtal veckor. Försäkringskassan framför att det är oklart från vilken tidpunkt den kortare övergångsperioden ska beräknas och framför att det kan ta tid innan Försäkringskassan får kännedom om att assistans utförs av en anordnare som saknar tillstånd, vilket kan medföra att övergångsperioden blir lång om den ska

räknas från att den enskilde har underrättats om att tillståndet inte längre gäller.

Av remissinstansernas synpunkter framgår att det både kan finnas skäl som talar för en längre övergångsperiod och sådana som talar för en mer begränsad. Regeringen instämmer dock i vad promemorian anför om att det inte bör röra sig om mer än ett fåtal veckor och anser att den exakta längden på övergångsperioden måste bedömas i det enskilda fallet och utgå från den assistansberättigades behov. Utgångspunkten för beräkningen av övergångsperiodens längd bör sättas på ett sätt som överensstämmer med undantagets syfte.

Bestämmelsernas placering

Regeringen anser i likhet med promemorian att bestämmelserna i LSS bör införas som nya stycken i 9 d § LSS, som föreskriver att ersättning inte betalas ut för personlig assistans som har utförts i strid med vissa i paragrafen angivna krav som ställs vid utförandet av personlig assistans.

Kammarrätten i Stockholm instämmer i promemorians förslag att bestämmelsen som gäller ekonomiskt stöd för assistans bör införas som ett nytt andra stycke i 9 d § LSS, men anser att det motsvarande förslaget som gäller assistansersättning bör införas som ett nytt andra stycke i 51 kap. 16 § SFB.

Regeringen konstatera att det av 51 kap. 16 § SFB framgår att ersättning inte betalas ut för personlig assistans som har utförts i strid med vissa i paragrafen angivna krav som ställs vid utförandet av personlig assistans. Den föreslagna bestämmelsen anknyter till detta område vilket kan tala för att den borde läggas in som nya stycken i 16 §. Å andra sidan utgör bestämmelserna i 16 § villkor kopplade till assistenten, medan det föreslagna tillägget avser verksamheten inom vilken assistansen bedrivs. Vidare finns det risk att 16 § blir något svåröverskådlig om bestämmelsen förs in där. Regeringen anser därför att det mest lämpliga får anses vara att placera bestämmelsen i SFB som en ny paragraf i så nära anslutning till 51 kap. 16 § som möjligt.

4.3 Försummad anmälningsplikt ska inte leda till nekad utbetalning

Regeringens bedömning: Det bör inte införas en bestämmelse som innebär att utbetalning av assistansersättning ska nekas i de fall där en kommun eller region har försummat att anmäla till Inspektionen för vård och omsorg att den bedriver assistansverksamhet. Någon begränsning av rätten till ersättning bör inte heller införas vad gäller de fall där en assistansberättigad som anställer sina egna personliga assistenter inte har anmält detta.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna som yttrar sig, bl.a. *IVO*, *SKR*, *Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)*, *Socialstyrelsen*, *Botkyrka kommun*, *Höörs kommun*, *Malmö kommun* och *Stockholms kommun*, instämmer i, eller har inga synpunkter på, promemorians bedömning.

Ekobrottsmyndigheten anser att det i den fortsatta beredningen bör ytterligare övervägas om även försummad anmälningsplikt ska kunna leda till nekad utbetalning.

Vingåkers kommun anser att ersättning ska nekas även i de fall den assistansberättigade själv anställer sina assistenter och försummar att anmäla det till *IVO*.

Skälen för regeringens bedömning: Kommuner och regioner som bedriver assistansverksamhet och assistansberättigade som själva anställer sina assistenter ska anmäla det till *IVO* (23 § fjärde och femte styckena LSS). För enskilda anordnare är det enligt 28 § LSS straffbelagt att bedriva yrkesmässig verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Bestämelsen om anmälningskyldighet är däremot inte sanktionerad med straff, utan har snarare karaktären av en ordningsföreskrift. Den enskilde har en långtgående rätt att anställa egna assistenter och kommunen har genom basansvaret en långtgående skyldighet att utföra assistans. Privata assistansanordnare har varken en motsvarande rätt eller skyldighet.

Åtgärder för att motverka fusk och felaktigheter måste stå i rimlig proportion till de problem som har kunnat konstaterats. Regeringen bedömer inte att det finns skäl att anta fusk och felaktigheter hos kommuner och regioner. Bland assistansberättigade som anställer sina egna personliga assistenter går det inte att utesluta att det kan förekomma fusk och felaktigheter men regeringen konstaterar att det inte finns något som tyder på att sådant fusk är utbrett. Det finns därför inte skäl att införa en så kraftig sanktion som att neka utbetalning av assistansersättning eller ersättning för skäligen kostnader för personlig assistans endast med anledning av att en kommun, region eller assistansberättigad försummat att göra föreskriven anmälan till *IVO*.

4.4 Hur Försäkringskassan och kommunerna ska få information om IVO:s beslut bör regleras i förordning

Regeringens bedömning: Det bör regleras i förordning hur Försäkringskassan och berörda kommuner ska få information om beslut som Inspektionen för vård och omsorg fattar om tillståndspliktiga verksamheter som bedriver verksamhet med personlig assistans enligt lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens bedömning. Promemorian lämnar även ett förslag på hur en sådan reglering kan utformas.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna som yttrar sig, bl.a. *IVO, ISF, Socialstyrelsen, SKR, Riksföreningen JAG, Alvesta kommun, Botkyrka kommun* och *Norrköpings kommun*, tillstyrker eller har inga synpunkter på förslaget.

Flera remissinstanser, däribland *Hultsfreds kommun* och *Försäkringskassan* anser att det bör framgå att IVO:s underrättelse ska ske skyndsamt. Försäkringskassan tillägger att underrättelsen bör göras i elektronisk form. Försäkringskassan anser även att underrättelseskyldigheten bör förtydligas och utvidgas så att även situationer där tillståndet upphör på anordnarens egen begäran omfattas. Försäkringskassan efterfrågar även ett förtydligande av om underrättelseskyldigheten även ska gälla för domstolsavgöranden som påverkar giltigheten av det överklagade beslutet.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen instämmer i promemorians bedömning att frågan om hur Försäkringskassan och berörda kommuner ska få information om beslut som IVO fattar rörande tillståndspliktiga verksamheter på assistansområdet bör regleras genom förordning.

Såväl Försäkringskassan som kommunerna behöver få information om IVO:s beslut att exempelvis återkalla tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans, för att kunna underrätta assistansberättigade om att en anordnarens tillstånd har återkallats och fatta beslut om nekad utbetalning. Försäkringskassan och kommunerna har, till skillnad från IVO, information om vilka assistansberättigade som anlitar anordnaren i fråga. Regeringen bedömer därför att det behövs en reglering som säkerställer att Försäkringskassan och kommuner får nödvändig information från IVO gällande verksamheter som står under inspektionens tillsyn. Regeringen har för avsikt att säkerställa detta genom en förordningsändring. I den fortsatta beredningen bör remissinstansernas synpunkter beaktas.

4.5 IVO ska ha rätt att begära information från tillståndshavare

Regeringens förslag: Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska vara skyldig att på begäran från Inspektionen för vård och omsorg lämna upplysningar som inspektionen behöver för att lämna underrättelser om beslut i ett tillsynsärende.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna som yttrar sig, bl.a. *ISF, Kammarrätten i Göteborg, SKR, Riksföreningen JAG, Botkyrka kommun, Halmstad kommun, Luleå kommun* och *Gotlands kommun* tillstyrker eller har inga synpunkter på förslaget.

IVO anser att det föreslagna tillägget i 26 c § LSS inte är nödvändigt då IVO redan i dag inhämtar uppgifter om vilka kommuner en anordnare anlitat och anser att tillräckligt stöd redan finns för detta.

Skälen för regeringens förslag: När IVO har återkallat en anordnars tillstånd informerar inspektionen Försäkringskassan, som i sin tur underrättar den försäkrade. Kommuner som berörs av ett ärende om statlig assistansersättning får genom Försäkringskassan information när ett tillstånd har återkallats. Det finns i dag inte motsvarande informationskedja vad avser assistansberättigade som enbart är beviljade kommunal assistans. Framst beror detta på att IVO saknar uppgifter om i vilka kommuner assistansanordnaren bedriver verksamhet.

För att kunna underrätta även kommuner om sina beslut måste IVO ha information om i vilka kommuner en granskad assistansanordnare bedriver verksamhet. Eftersom tillstånd för att bedriva personlig assistans inte är geografiskt begränsade behöver IVO få information från assistansanordnaren om i vilka kommuner denne bedriver verksamhet.

IVO har möjlighet att med stöd av 26 c § LSS begära att en verksamhet som står under dess tillsyn enligt LSS lämnar de upplysningar om verksamheten som behövs för tillsynen. Information om var verksamheten bedrivs kan behövas för tillsynen. IVO framför därför att 26 c § LSS i sin nuvarande lydelse ger inspektionen tillräckligt stöd för att begära in den nödvändiga informationen. Regeringen anser dock i likhet med promemorian att det uttryckligen bör framgå av paragrafen att skyldigheten att lämna upplysningar även omfattar uppgifter som IVO behöver för att kunna lämna underrättelse om beslut i ett tillsynsärende, för att undvika att rätten att begära in information sätts ifråga.

4.6 Försäkringskassan och kommunerna ska anmäla verksamheter utan tillstånd

Regeringens förslag: Kommunerna ska ha i uppgift att anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd enligt lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade. Även Försäkringskassan ska anmäla till inspektionen om det finns anledning att anta att en enskild bedriver sådan verksamhet utan tillstånd.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna som yttrar sig, bl.a. *ISF, Socialstyrelsen, SKR, Ekobrottsmyndigheten, Alvesta kommun, Hultsfreds kommun, Kungsbacka kommun* och *Sandvikens kommun* tillstyrker eller har inga synpunkter på förslaget.

Försäkringskassan, IVO och *STIL* påpekar att det saknas en definition i LSS av vad som utgör tillståndspliktig yrkesmässig assistansverksamhet och att detta behöver klargöras.

Karlshamns kommun anser att underrättelseskyldigheten även bör omfatta egenanordnare som inte fullgjort sin anmälningskyldighet.

Skälen för regeringens förslag: Det kan finnas situationer där Försäkringskassan respektive kommunen har anledning att anta att någon bedriver verksamhet med personlig assistans utan erforderligt tillstånd. Det kan vara oklart om de tjänster en anordnare utför är att betrakta som personlig assistans, och därmed som tillståndspliktig verksamhet, eller som en annan typ av verksamhet som inte är tillståndspliktig. Det kan också finnas situationer där det är oklart om den verksamhet som uppges bedriva den personliga assistansen faktiskt är den som också gör det. För att IVO ska kunna genomföra sitt uppdrag är det viktigt att inspektionen uppmärksammas på dessa situationer.

Försäkringskassan ska enligt 110 kap. 42 a § SFB anmäla till IVO om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd. En sådan anmälan ska även göras av kommunerna enligt 15 § 11 LSS. Promemorian har föreslagit att motsvarande bör gälla även när det kan antas att assistans utförs av någon som inte har tillstånd, mot bakgrund av att Försäkringskassan i sin skrivelse framfört att en sådan bestämmelse behövs.

Regeringen instämmer i promemorians förslag. Det är av stor vikt att IVO får kännedom inte bara om misstänkta missförhållanden i verksamheter med tillstånd, utan också om situationer där någon bedriver personlig assistans utan tillstånd. I de fall Försäkringskassan respektive kommunen får information som ger anledning att anta att någon bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd enligt 23 § LSS bör de därför vara skyldiga att anmäla detta till IVO. Skyldigheten bör införas i 110 kap. 42 a § SFB respektive 15 § 11 LSS.

Försäkringskassan skriver också att motsvarande underrättelse även borde lämnas när det finns anledning att anta att verksamhet bedrivs i strid med ett tillfälligt förbud av IVO. Regeringen konstaterar dock att en verksamhet som tillfälligt har förbjudits av IVO, i avvaktan på inspektionens

slutliga beslut i tillståndsfrågan, redan är föremål för inspektionens granskning. Regeringen anser därför att det inte behov av en särskild underrättelseskyldighet i dessa fall.

Bl.a. *IVO* anför att det saknas en definition i LSS av vad som utgör tillståndspliktig yrkesmässig assistansverksamhet och att detta kan orsaka tillämpningsproblem för Försäkringskassan och kommuner om vad som ska anmälas till *IVO*. Tillståndsplikten förutsätter att det finns en definition av den verksamhet som ska omfattas. Regeringens bedömning är att den definition som tillämpas i dag avseende tillståndsplikten för yrkesmässig assistansverksamhet är tillräcklig för att Försäkringskassan och kommuner ska kunna fullgöra sina åligganden att informera *IVO* och att det bör överlåtas till rättstillämpningen att vid behov definiera den ytterligare.

Karlshamns kommun anser att underrättelseskyldigheten även bör omfatta fall där den som har beviljats ekonomiskt stöd för personlig assistans, och som har anställt någon för sådan personlig assistans, inte har fullgjort sin anmälningskyldighet enligt 23 § LSS. Syftet med promemorians förslag är att säkerställa att *IVO* får kännedom om situationer där enskild bedriver tillståndspliktig verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Regeringen anser inte att bestämmelserna i denna lagrådsremiss bör utvidgas till icke tillståndspliktig verksamhet, såsom assistansberättigade som anställer sina egna assistenter.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Ändringarna i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och i socialförsäkringsbalken ska träda i kraft den 1 november 2021. Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna har inte några synpunkter på utredningens förslag. *Hultsfreds kommun* anser att ikraftträdandet bör tidigareläggas. *Försäkringskassan* framför att den sannolikt skulle ha möjlighet att implementera ändringarna tidigare än den 1 november 2021.

Skälen för regeringens förslag: Det är angeläget att lagändringarna träder i kraft skyndsamt. Assistansersättning och ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans kan i dag betalas ut till en assistansberättigad som anlitar en enskild verksamhet utan tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans. Frånvaron av en bestämmelse som hindrar utbetalningar i sådana fall bedöms öka risken för fusk och missförhållanden inom verksamheter som bedriver personlig assistans. Ändringarna i detta avseende bör således genomföras så snart som möjligt. Övriga föreslagna ändringar bör träda i kraft samtidigt. Regeringen

bedömer att ett tidigare ikraftträdande inte är möjligt. Regeringen föreslår därför att lagändringarna träder i kraft den 1 november 2021.

Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

6 Konsekvenser

6.1 Konsekvenser för den assistansberättigade

Förslaget innebär att Försäkringskassan respektive kommunen ges möjlighet att neka utbetalning av assistansersättning respektive ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans om den assistansberättigade anlitar en anordnare utan tillstånd. Regeringens bedömning är att förslaget stärker det skydd för den assistansberättigade som tillståndsplikten är avsett att vara.

Eftersom förslaget innebär att en anordnare som mister tillståndet inte längre kommer att kunna få ersättning för assistans från den assistansberättigade kan förslaget medföra att den assistansberättigade skyndsamt och i vissa fall oväntat behöver byta anordnare, eller välja att själv anställa sina assistenter. Denna situation kan uppkomma redan i dag om en anordnare går i konkurs eller av annat skäl hastigt avbryter sin verksamhet. Med hänvisning till kommunernas basansvar för insatsen personlig assistans ska den assistansberättigades behov av hjälp och stöd alltid kunna tillgodoses. För att ytterligare minska risken att ett skyndsamt byte av anordnare leder till negativa konsekvenser för den försäkrade ska en anordnare utan tillstånd under vissa omständigheter kunna få ersättning för assistans under en begränsad tid. Regeringens bedömning är därför att förslaget innebär att den assistansberättigades behov kan tillgodoses på ett ändamålsenligt sätt.

Promemorians bedömning är att det inte går att utesluta att förslaget i enskilda fall kan leda till en avtalstvist mellan anordnare och assistansberättigad i de fall den assistansberättigade nekas utbetalning av assistansersättning för att betala anordnaren för avtalad assistans. Denna risk bedöms vara liten, givet att det är straffbelagt att utföra personlig assistans utan tillstånd samt att den uteblivna betalningen beror på brister hos anordnaren. Försäkringskassan anför att även om risken bedöms som liten kan effekterna för den assistansberättigade i det enskilda fallet vara så omfattande att det finns skäl att överväga en reglering till skydd för de assistansberättigade. Regeringen instämmer dock i promemorians bedömning att risken är liten och att ingen ytterligare reglering är nödvändig.

6.2 Konsekvenser för kommunerna

När den assistansberättigade informeras om att anordnaren mist sitt tillstånd behöver hon eller han byta anordnare, till en annan enskild anordnare eller kommun, eller anställa sina egna assistenter. I de fall den assistansberättigade inte själv anlitar en ny anordnare eller anställer sina

egna assistenter träder kommunens basansvar in. Förslaget innebär därmed att kommunerna, på grund av deras basansvar för insatsen personlig assistans, med kort varsel kan behöva anordna assistans för en person som anlitat en anordnare som blivit av med tillståndet. Kommunens basansvar kan till följd av förslaget alltså aktualiseras i något fler fall än idag, vilket innebär en inskränkning av den kommunala självstyrelsen. I promemorian bedöms att kommunerna bör ha denna beredskap redan idag då samma situation kan uppstå av andra skäl, exempelvis att en anordnare går i konkurs. Kommunerna kan ta ut en avgift för den lämnade assistansen (18 § LSS).

Rätten till personlig assistans påverkas inte av om den anordnare som den assistansberättigade har anlitat mister sitt tillstånd. Den assistansberättigades behov ska tillgodoses utan avbrott, även om anordnarens tillstånd dras in. Regeringen anser att det ligger närmast till hands att den assistansberättigades behov tillgodoses på samma sätt som när den assistansberättigade av andra orsaker står utan assistansanordnare, t.ex. när anordnaren gått i konkurs, vilket i dag omfattas av kommunernas basansvar. På så sätt skyddas den assistansberättigade så att hon eller han inte riskerar att stå utan insats. Mot denna bakgrund bedöms konsekvenserna av förslaget, dvs. att kommunernas basansvar kan aktualiseras även när en anordnare blivit av med tillståndet, utgöra ett proportionerligt ingrepp i den kommunala självstyrelsen. I promemorian anförs att antalet anordnare som får sina tillstånd indragna per år är relativt lågt och det kan antas att flera av dessa troligen upphör med sin verksamhet även med nuvarande regler. Många av de assistansberättigade som berörs av att en anordnare förlorar sitt tillstånd kommer sannolikt att välja en annan anordnare och därmed inte aktualisera kommunens basansvar. Regeringen bedömer att antalet nya fall till följd av förslaget därmed kan antas bli lågt.

Förslaget innebär också att kommunen, efter att ha fått information från IVO om att ett tillstånd har dragits in, ska informera den assistansberättigade om detta så att hon eller han kan byta anordnare alternativt anställa egna assistenter. Om inte anordnaren själv informerar den assistansberättigade om att tillståndet dragits in måste kommunen göra det, i syfte att kunna stoppa utbetalning av ersättning för personlig assistans och ge den assistansberättigade möjlighet att byta anordnare eller anställa sina egna assistenter. Detta innebär en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Att den assistansberättigade informeras om att hans eller hennes anordnare förlorat sitt tillstånd är av stor vikt för att den assistansberättigade ska få möjlighet att byta anordnare. Eftersom det är kommunen som är ansvarig för insatsen personlig assistans enligt LSS, och har ansvar för att den assistansberättigades behov tillgodoses, är regeringens bedömning att kommunen bör åläggas att informera de assistansberättigade, efter att kommunen i sin tur fått information från IVO. Regeringen bedömer därmed att den inskränkning i den kommunala självstyrelsen som förslaget innebär är proportionerlig.

Kommunens arbetsinsats för att informera de assistansberättigade bedöms i promemorian vara liten, i de flesta fall kan informationen ges per telefon. Förslaget kan därmed vara förknippat med något ökade handläggningskostnader för kommunerna men dessa bedöms i promemorian bli försumbara. I promemorian anförs att antalet anordnare som får sina tillstånd indragna per år är relativt lågt och det kan antas att flera av dessa

troligen skulle upphöra med sin verksamhet även med nuvarande regler. Uppskattningsvis berörs i genomsnitt ca 40 assistansberättigade med kommunalt beviljad assistans per år av att deras anordnare får sitt tillstånd indraget.

Flera kommuner instämmer i sina remissvar att kostnaderna för kommunen kan anses vara försumbara och att det finns beredskap för de beskrivna konsekvenser som förslaget för med sig. Vingåkers kommun skriver att även om konsekvenserna för kommunkollektivet kan bli försumbara kan de bli större för enskilda små kommuner.

Regeringen delar den bedömning som görs i promemorian att kostnaderna för kommunerna bör bli försumbara och att risken för större konsekvenser för enskilda kommuner i enskilda fall är mycket liten. Därmed bör förslaget inte föranleda någon ekonomisk reglering enligt den kommunala finansieringsprincipen.

6.3 Konsekvenser för staten

6.3.1 Konsekvenser för statens finanser

Regeringen bedömer att förslaget inte innebär några ökade kostnader för den statliga assistansersättningen

6.3.2 Konsekvenser för Försäkringskassan

Förslaget innebär att Försäkringskassan, efter att ha fått information från IVO om att ett tillstånd har dragits in, ska informera den assistansberättigade om detta. Förslaget innebär vidare en anmälningsplikt till IVO för Försäkringskassan om det finns anledning att tro att assistans anordnas av en enskild som saknar tillstånd att bedriva verksamhet för personlig assistans. Försäkringskassan anför att förslagen, om de innebär att Försäkringskassan ska skicka ut underrättelser i varje enskilt ärende när IVO fattar beslut eller beslutet ändras av domstol, bedöma hur länge utbetalning kan ske i varje ärende, bedöma eventuella särskilda skäl och vara part i domstol när beslut enligt den nya paragrafen i 51 kap. SFB överklagas kommer att medföra ökade kostnader. Försäkringskassan anger att kostnaderna är svåra att uppskatta eftersom sådana ärenden inte förekommer i dag. Regeringen delar Försäkringskassans bedömning att förslaget kan medföra något ökade kostnader för myndigheten. Lagrådsremissens förslag skiljer sig dock från promemorians förslag genom att det uttryckligen framgår att den assistansberättigade inte behöver underrättas i de fall då den assistansberättigade tidigare har underrättats om att assistans har utförts i samma verksamhet trots att denna saknade tillstånd. Regeringens bedömning är att lagrådsremissens förslag därför inte kommer att medföra så stora kostnadsökningar som promemorians förslag hade gjort.

Försäkringskassan ser tekniska svårigheter med att ersättning ska betalas ut för assistans som har utförts innan den assistansberättigade har underrättats då det kommer att innebära att assistansersättning kommer att kunna betalas ut under olika lång tid för olika assistansberättigade trots att de har

samma anordnare. En manuell handläggning innebär ofta både längre handläggningstid och risk för att misstag görs. Regeringen delar Försäkringskassans bedömning men anser att detta är motiverat i syfte att undvika risken för stora negativa konsekvenser för den assistansberättigade.

Sammantaget är regeringens bedömning att lagrådsremissens förslag kan medföra något ökade kostnader för Försäkringskassans men att dessa kan hanteras inom nuvarande anslag.

6.3.3 Konsekvenser för IVO

IVO påtalar att promemorians förslag om att IVO åläggs att informera Försäkringskassan och kommunerna om när ett tillstånd har dragits in innebär en utökad arbetsinsats, att handläggningstiden blir längre och innebär utökade kostnader för IVO då anordnare av assistans kan ha avtal med ett stort antal kommuner och IVO i dag saknar digitala system och informationskanaler mot kommunerna. Regeringen delar IVO:s bedömning att det innebär en viss ökad arbetsinsats att informera Försäkringskassan och kommunerna om när ett tillstånd har dragits in, men att denna ökning dels bör vara liten med hänsyn till att antalet indragna tillstånd per år är få, dels att det bör anses vara inom myndighetens uppdrag att informera berörda myndigheter och kommuner om denna typ av beslut.

IVO anför också att förslaget att Försäkringskassan och kommuner ska anmäla verksamheter utan tillstånd till IVO innebär att antalet tillsynsärenden kommer att öka och därmed innebära ekonomiska konsekvenser för IVO. Regeringen delar bilden att antalet tillsynsärenden kan öka något men bedömer att denna ökning blir liten och ryms inom myndighetens befintliga anslag.

Sammantaget bedömer regeringen att de kostnader som förslaget kan medföra är små och ryms inom myndighetens befintliga anslag.

6.3.4 Konsekvenser för domstolar

Kammarrätten i Stockholm framhåller att även en begränsad ökning av antalet mål kan leda till en ökning av arbetsbelastningen hos förvaltningsdomstolarna.

Regeringen bedömer att förslaget sannolikt kommer att innebära en viss ökning av antalet mål i de allmänna förvaltningsdomstolarna. IVO har under 2017–2019 återkallat mellan fyra och sexton tillstånd per år för verksamheter som bedrev personlig assistans. Storleken på de anordnare vars tillstånd återkallats har varierat. Det finns inga uppgifter på exakt antal enskilda som berörs av att deras anordnare får sitt tillstånd återkallat och det finns heller inga uppgifter på hur många av dessa som fortsätter att anlita anordnaren även efter att tillståndet återkallats. Regeringen bedömer sammantaget att de ökade kostnaderna för Sveriges Domstolar är marginella och bör kunna hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

6.4 Konsekvenser för företagen

Förslaget om att assistansersättning eller ekonomiskt stöd till personlig assistans inte ska kunna betalas ut till den assistansberättigade om han eller hon anlitar en anordnare som saknar tillstånd är ett förtydligande att en enskild inte får bedriva verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Syftet med förslaget är att göra det svårare för företag att bedriva verksamhet utan tillstånd vilket enligt promemorian bedöms minska konkurrensen från oseriösa aktörer, stärka tilliten till assistansanordnare och därmed gynna de seriösa aktörerna inom personlig assistans. Regeringen delar denna bedömning.

6.5 Konsekvenser för jämställdheten

Regeringens bedömning är att förslaget inte har några konsekvenser för jämställdheten mellan flickor och pojkar eller kvinnor och män. Pojkar och män har assistansersättning i högre grad än flickor och kvinnor. I december 2020 var 45 procent av de som hade assistansersättning flickor eller kvinnor och 55 procent var pojkar eller män.

6.6 Konsekvenser för barn

Av de drygt 14 000 personer som i december 2019 var beviljade assistansersättning var 1 133 flickor 0–19 år och 1 547 pojkar 0–19 år. Regeringens bedömning är att förslaget inte påverkar barn annorlunda än vuxna.

6.7 Konsekvenser för personliga assistenter

Regeringens bedömning är att förslaget gynnar personliga assistenter genom att motverka att olämpliga anordnare bedriver verksamhet inom personlig assistans.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

9 d §

Som kostnad för personlig assistans enligt 9 § 2 anses inte ersättning för assistans som utförs av någon

1. som inte har fyllt 18 år,
2. som är bosatt utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,
3. som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent, eller

4. på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete, 5–10 b §§ arbetstidslagen (1982:673) eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen.

Kostnad för personlig assistans som har utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd enligt 23 § ger inte rätt till ekonomiskt stöd enligt 9 § 2.

Även om assistansen har utförts utan tillstånd lämnas ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 om

1. verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden och assistansen har utförts senast den dag då den assistansberättigade underrättades om att tillståndet har upphört att gälla, eller

2. det finns särskilda skäl.

Tredje stycket 1 gäller inte om den assistansberättigade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd.

I paragrafen anges vissa krav för att kostnad för assistans ska berättiga till ekonomiskt stöd enligt 9 § 2. *Andra, tredje och fjärde styckena* är nya och motsvarar 51 kap. 16 b § socialförsäkringsbalken. *Andra stycket* innebär att kostnad för personlig assistans som har utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd enligt 23 § inte berättigar till ekonomiskt stöd enligt 9 § 2.

I tredje stycket finns undantag från huvudregeln att ekonomiskt stöd inte betalas ut för assistans som utförts i en verksamhet utan tillstånd.

Undantaget i *första punkten* avser fall där verksamheten har haft tillstånd att utföra personlig assistans, men där tillståndet har återkallats eller på annat sätt har upphört att gälla under avtalstiden. Ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 lämnas då för assistans som har utförts senast den dag då den assistansberättigade har underrättats om att tillståndet har upphört att gälla. Det finns inte några särskilda krav på hur underrättelsen ska gå till. Den närmare bedömningen av vilka krav som ska ställas på en godtagbar underrättelse får lämnas till rättstillämpningen.

Av *andra punkten* framgår att ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 även får lämnas för assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd om det finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses här omständigheter som innebär att det kan få allvarliga negativa följder för den assistansberättigade om den personliga assistans som tillhandahålls genom verksamheten omedelbart skulle upphöra. Den assistansberättigade kan exempelvis ha speciella behov som kräver assistenter med viss kompetens eller erfarenhet. Ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 kan då lämnas om den assistansberättigades behov annars inte kan tillgodoses på ett lämpligt sätt. Om de allvarliga negativa följderna för den assistansberättigade inte bedöms möjliga att undvika genom att ekonomiskt stöd lämnas under en kortare övergångsperiod bör förutsättningarna för att medge undantag på grund av särskilda skäl inte anses uppfyllda. Därmed bör undantag från huvudregeln på grund av sådana särskilda skäl som avses i andra punkten endast vara möjligt under en begränsad tid.

Av *fjärde stycket* framgår att undantaget i tredje stycket, första punkten, inte gäller om den assistansberättigade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd. Det innebär att om verksamheten har återfått sitt tillstånd, exempelvis genom ett interimistiskt beslut, för att sedan förlora det på nytt lämnas inte ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 för assistans som utförts efter att tillståndet upphört att gälla den andra gången.

Förslaget behandlas i avsnitt 4.2.

15 §

Till kommunens uppgifter hör att

1. fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är,
2. verka för att personer som anges i 1 § får sina behov tillgodosedda,
3. informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag,
4. medverka till att personer som anges i 1 § får tillgång till arbete eller studier,
5. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som anges i 1 §,
6. anmäla till överförmyndaren dels när en person som omfattas av 1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett förmynderskap, förvaltarskap eller godmanskap bör kunna upphöra,
7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder,
8. anmäla till Försäkringskassan när någon som har ansökt om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till sådan assistans enligt 9 § 2 kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken,
9. underrätta Försäkringskassan när någon som får assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken beviljas boende med särskild service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som kan påverka behovet av personlig assistans,
10. anmäla till Försäkringskassan om det finns anledning att anta att assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken används för annat än köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter, och
11. anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att *en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd enligt 23 § eller att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva sådan verksamhet kan ifrågasättas.*

Paragrafen innehåller vissa uppgifter för kommunen inom området för stöd och service till vissa funktionshindrade. I paragrafen ändras *punkten 11* på så sätt att kommuner även får i uppgift att anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att någon som saknar tillstånd enligt 23 § bedriver verksamhet med personlig assistans. I övrigt har en redaktionell ändring gjorts.

Förslaget behandlas i avsnitt 4.6.

26 c §

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag är skyldig att på *begäran av* Inspektionen för vård och *omsorg* lämna

- handlingar och annat material som rör verksamheten,
- de upplysningar om verksamheten som inspektionen behöver för sin tillsyn, *och*
- *de upplysningar som inspektionen behöver för att lämna underrättelse om beslut i ett tillsynsärende.*

Inspektionen för vård och omsorg får förelägga den som bedriver verksamheten att lämna vad som begärs enligt första stycket. Ett beslut om föreläggande får förenas med vite.

Paragrafen innehåller en skyldighet för den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade att på begäran lämna upplysningar, handlingar och annat material

till Inspektionen för vård och omsorg. I paragrafens *första stycke* utvidgas skyldigheten att lämna upplysningar till att även omfatta de uppgifter som inspektionen behöver för att kunna lämna underrättelser om beslut i ett tillsynsärende till de som inspektionen ska underrätta. I övrigt har redaktionella ändringar gjorts.

Förslaget behandlas i avsnitt 4.5

7.2 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

51 kap. 16 b §

Assistansersättning enligt 14 § betalas inte ut för assistans som har utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Även om assistansen har utförts utan tillstånd betalas assistansersättning ut om

1. verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden och assistansen har utförts senast den dag då den försäkrade underrättades om att tillståndet har upphört att gälla, eller

2. det finns särskilda skäl.

Andra stycket 1 gäller inte om den försäkrade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd.

I paragrafen, som är ny, anges när en utbetalning av assistansersättning till en försäkrad kan nekas på grund av att assistansen utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd enligt 23 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Paragrafen motsvarar 9 d § andra, tredje och fjärde styckena i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Av paragrafens *första stycke* följer att assistansersättning inte betalas ut för personlig assistans som har utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd att utföra sådan assistans enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

I paragrafens *andra stycke* finns undantag från huvudregeln att assistansersättning inte betalas ut för assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd. Andra stycket *punkt 1* avser fall där verksamheten har haft tillstånd att utföra personlig assistans men där tillståndet har återkallats, eller på annat sätt upphört att gälla, under avtalstiden. Assistansersättning lämnas då för assistans som har utförts senast den dag då den försäkrade har underrättats om att tillståndet har upphört att gälla. Det finns inte några särskilda krav på hur underrättelsen ska gå till. Den närmare bedömningen av vilka krav som ska ställas på en godtagbar underrättelse får lämnas till rättstillämpningen.

Enligt andra stycket *punkt 2* får assistansersättning även i andra fall betalas ut för assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd om det finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses här omständigheter som innebär att det kan få allvarliga negativa följder för den försäkrade om den personliga assistans som tillhandahålls genom verksamheten omedelbart skulle upphöra. Den försäkrade kan exempelvis ha speciella behov som kräver assistenter med viss kompetens eller erfarenhet. Assistansersättning kan då betalas ut om den försäkrades behov annars inte kan tillgodoses på

ett lämpligt sätt. Om inte de allvarliga negativa följderna för den assistansberättigade bedöms möjliga att undvika genom att assistansersättning fortsatt betalas ut under en kortare övergångsperiod bör förutsättningarna för att medge undantag på grund av särskilda skäl inte anses uppfyllda. Därmed bör undantag från huvudregeln på grund av sådana särskilda skäl som här avses endast vara möjligt under en begränsad tid.

Tredje stycket utgör en begränsning av undantaget i andra stycket, första punkten. Assistansersättning betalas inte ut för assistans som har utförts i en enskild verksamhet utan tillstånd, om den försäkrade tidigare i samma tillståndsprocess har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd. Det innebär att om verksamheten har återfått sitt tillstånd, exempelvis genom ett interimistiskt beslut, för att sedan förlora det på nytt betalas assistansersättning inte ut för assistans som utförts efter att tillståndet upphört att gälla den andra gången.

Förslaget behandlas i avsnitt 4.2.

110 kap. 42 a §

Försäkringskassan ska anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. *Detsamma gäller om det finns anledning att anta att en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan sådant tillstånd.*

Paragrafen innebär att Försäkringskassan åläggs en skyldighet att lämna information till Inspektionen för vård och omsorg. Enligt en ny *andra mening* ska Försäkringskassan anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att någon som saknar tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade bedriver verksamhet med personlig assistans. Anmälningskyldigheten motsvarar vad som föreskrivs för kommunen i 15 § 11 lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Förslaget behandlas i avsnitt 4.6.

Sammanfattning av promemorian Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd

Bilaga 1

I promemorian föreslås ändringar som ska ge Försäkringskassan och kommunerna lagstöd för att neka en assistansberättigad utbetalning av ersättning för personlig assistans som utförts inom en yrkesmässig verksamhet utan tillstånd enligt 23 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vidare föreslås ändringar som medför skyldighet för Försäkringskassan och kommunerna att informera Inspektionen för vård och omsorg när en enskild kan antas bedriva verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Inspektionen för vård och omsorg föreslås även få en skyldighet att informera berörda kommuner när ett tillstånd att bedriva personlig assistans återkallas. Inspektionen för vård och omsorg föreslås få större möjligheter att begära in information i tillsynsärenden.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 november 2021.

Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken

dels att 110 kap. 42 a § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 51 kap. 16 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 a §

*Assistansersättning enligt 14 §
betalas inte ut för assistans som
har utförts i en verksamhet utan
tillstånd enligt 23 § lagen
(1993:387) om stöd och service
till vissa funktionshindrade.*

*Även om verksamheten saknade
tillstånd betalas
assistansersättning ut om*

*1. verksamheten har haft
tillstånd under avtalstiden och
assistansen har utförts innan den
försäkrade har underrättats om
att tillståndet har upphört att
gälla, eller*

2. det finns särskilda skäl.

110 kap42 a §¹

Försäkringskassan ska anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Försäkringskassan ska anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. *Detsamma ska gälla om det finns anledning att anta att en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2021.
  2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

¹ 2012:962

Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs att 9 d, 15 och 26 c §§ lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 d §¹

Som kostnad för personlig assistans enligt 9 § 2 anses inte ersättning för assistans som utförs av någon

1 som inte har fyllt 18 år,

2 som är bosatt utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,

3. som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent, eller

4. på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete, 5–10 b §§ arbetstidslagen (1982:673) eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen.

Kostnad för personlig assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd enligt 23 § berättigar inte till ekonomiskt stöd enligt 9 § 2.

Även om assistansen har utförts utan tillstånd betalas ekonomiskt stöd ut om

1. verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden och assistansen har utförts innan den assistansberättigade har underrättats om att tillståndet har upphört att gälla, eller

2. det finns särskilda skäl.

Till kommunens uppgifter hör att

1. fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är,

2. verka för att personer som anges i 1 § får sina behov tillgodosedda,

3. informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag,

4. medverka till att personer som anges i 1 § får tillgång till arbete eller studier,

5. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som anges i 1 §,

6. anmäla till överförmyndaren dels när en person som omfattas av 1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett förmynderskap, förvaltarskap eller godmanskap bör kunna upphöra,

7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder,

8. anmäla till Försäkringskassan när någon som har ansökt om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till sådan assistans enligt 9 § 2 kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken,

9. underrätta Försäkringskassan när någon som får assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken beviljas boende med särskild service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som kan påverka behovet av personlig assistans,

10. anmäla till Försäkringskassan om det finns anledning att anta att assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken används för annat än köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter, och

11. anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva verksamhet *med personlig assistans* kan ifrågasättas.

11. anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att *någon bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd eller en tillståndshavares lämplighet för att bedriva sådan verksamhet* kan ifrågasättas.

26 c §³

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag är skyldig att på Inspektionen för vård och omsorgs *begäran lämna över handlingar och annat material som rör verksamheten och lämna de upplysningar om verksamheten som inspektionen behöver för sin tillsyn.*

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag är skyldig att på *begäran av* Inspektionen för vård och omsorg lämna

1. *handlingar och annat material som rör verksamheten,*

² Senaste lydelse 2012:961

³ Senaste lydelse 2012:940

2. *de upplysningar om verksamheten som inspektionen behöver för sin tillsyn, och*
3. *upplysningar som inspektionen behöver för att lämna underrättelse om beslut i ett tillsynsärende.*

Inspektionen för vård och omsorg får förelägga den som bedriver verksamheten att lämna vad som begärs enligt första stycket. Ett beslut om föreläggande får förenas med vite.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2021.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

Förslag till förordning om ändring i förordning (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade ska införas en ny paragraf, 11 e §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 e §

Inspektionen för vård och omsorg ska underrätta Försäkringskassan och berörda kommuner när inspektionen har återkallat ett tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans eller tillfälligt förbjudit sådan verksamhet.

Denna förordning träder i kraft den 1 november 2021.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande inkommit från: Alvesta kommun, Botkyrka kommun, Brottsförebyggande rådet, DHR - Delaktighet, Handlingskraft, Rörelsefrihet, Ekobrottsmyndigheten, Fremia, Frösunda Omsorg AB, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Karlstad, Halmstads kommun, Haninge kommun, Hultsfreds kommun, Humana assistans AB, Höörs kommun, Independent Living Institute, Inspektionen för socialförsäkringen, Inspektionen för vård och omsorg, Intressegruppen för assistansberättigade, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Stockholm, Karlshamns kommun, Kommunala företagens arbetsgivarorganisation Sobona, Kungsbacka kommun, Luleå kommun, Malmö kommun, Mora kommun, Myndigheten för delaktighet, Norrköpings kommun, Nässjö kommun, Nätverket unga för tillgänglighet (NUFT), Region Gotland, Riksföreningen JAG, Sandvikens kommun, Socialstyrelsen, STIL - Stiftarna av independent living i Sverige, Stockholms kommun, Strömstads kommun, Surahammars kommun, Sveriges Kommuner och Regioner, Vingåkers kommun, Vårdföretagarna Almega och Östhammars kommun.

Följande remissinstanser har inte svarat: Borgholms kommun, Dals-Eds kommun, Funktionsrätt Sverige, Göteborgs kommun, Karlskoga kommun, Ljusnarsbergs kommun, Nyköpings kommun, RBU - Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar, Sorsele kommun, Staffanstorps kommun, Storumans kommun och Uppsala kommun.

Yttranden har dessutom kommit in från Autism- och aspergerförbundet och en privatperson.